

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МАГІСТРА У СУДНОВОДІННІ ЯК ФАКТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

FUNCTIONALITY OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF A FUTURE MASTER IN VESSELS AS A FACTOR OF PEDAGOGICAL SKILLS

У статті актуалізується проблема підготовки магістрів у судноводінні як майбутніх науково-педагогічних працівників. Зазначається, що у процесі їх підготовки як науково-педагогічних працівників важливе значення має формування саме їх педагогічної компетентності, яка є основним фактором вибудовування педагогічної майстерності.

Акцентовано увагу на тому аспекті, що означена проблематика у визначеному контексті ще не поставала у наукових розвідках, але сучасна освітня ситуація вимагає визначення означеної проблеми, оскільки вона гостро стоїть у вищих морських навчальних закладах, які готують магістрів у судноводінні. Підкреслено, що висококваліфікований спеціаліст-судноводій добре володіє професійними знаннями, але щоб їх передати студентам, частіше за все йому не вистачає педагогічних навичок і компетентностей, саме тому постає необхідність у визначенні функціональності педагогічної компетентності майбутніх магістрів у судноводінні як фактора формування їх педагогічної майстерності, що забезпечить ефективний і високопрофесійний процес підготовки фахівців морського та річкового транспорту.

Доведено, що важливим специфічним складовим елементом у структурі педагогічної компетентності майбутнього магістра є наявність його педагогічно спрямованих властивостей – мотивації до процесу професійного самовдосконалення та саморозвитку, самокомунікативних здібностей (емпатії, культури та техніки мови тощо), динамізм, професійної спрямованості тощо. Виходячи з цього актуалізується проблема стимулювання у структурі особистості майбутнього магістра саме цих та інших психологічних властивостей та ознак.

Визначено, що робота науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу, зокрема морського закладу – це свідомо, соціально доцільна інтелектуальна діяльність, спрямована на забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців шляхом організації та реалізації процесу навчання, виховання та розвитку особистості майбутнього моряка. Майбутні випускники вищих морських навчальних закладів мають орієнтуватися на те, що їхня майбутня робота в навчальному закладі вимагатиме суто педагогічних здібностей і педагогічно доцільних рис характеру, оскільки професія науково-педагогічного працівника має безпосереднє відношення до однієї з найскладніших систем – «людина – людина».

Ключові слова: магістр у судноводінні, педагогічна майстерність, педагогічна компетентність, самовдосконалення, саморозвиток.

The problem of preparation of masters in navigation as future scientific and pedagogical workers is actualized in the article. It is noted that in the process of their training as scientific-pedagogical workers, it is important to form precisely their pedagogical competence, which is a major factor in building pedagogical skills.

Attention is drawn to the aspect that the identified problem in a certain context has not yet appeared in scientific exploration, but the current educational situation requires the identification of the identified problem, as it is acute in higher educational institutions preparing masters in navigation. It is emphasized that a highly qualified navigational specialist has a good knowledge of professional knowledge, but in order to pass them to students, most often, he lacks pedagogical skills and competences, which is why there is a need for certain functional pedagogical competence of future masters in shipbuilding, which will provide an efficient and highly professional process of training specialists in maritime and river transport.

It is proved that an important specific component in the structure of pedagogical competence of the future master is the presence of his pedagogically directed properties – motivation to the process of professional self-development and self-development, self-communicative abilities (empathy, culture and technique of language, etc.). Therefore, the problem of stimulation in the structure of the personality of the future master of these and other psychological properties and traits is actualized.

It has been determined that the work of a scientific-pedagogical employee of a higher education institution, submitted to a maritime institution is a consciousness, a socially expedient intellectual activity, which was used in practice, engaged in work, and specially engaged in training, studying and developing their interests. Future graduates of other maritime educational institutions should be made aware that their future work at the educational institution will be necessary for the work of teaching staff, and a pedagogically reasonable number of people, and the professionalism of the scientific and pedagogical worker remains as existing to those who exist in most popular systems.

Key words: master in navigation, pedagogical skills, pedagogical competence, self-improvement, self development.

УДК 376

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-21>

Дягилева О.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри англійської мови
з підготовки морських фахівців
за скороченою програмою
Херсонської державної морської
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні однією з головних складових частин системи вищої освіти України є підготовка магістрів із різних галузей як майбутньої наукової та науково-педагогічної еліти країни. У процесі підготовки магістрантів як науково-педагогічних працівників

важливе значення має формування саме їх педагогічної компетентності, яка є основним фактором вибудовування педагогічної майстерності. Підготовка магістрів у судноводінні не є винятком у цьому процесі, ба навіть є гострим питанням, адже саме в цій галузі відчувається гостра недо-

статність висококваліфікованих професіоналів, які б здатні були готувати фахівців морського та річкового транспорту. Тож актуальність нашої наукової розвідки щодо означеної проблематики не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній педагогічній науці відчувається брак досліджень, присвячених визначеній темі, але є дослідження, які є дотичними та дають можливість розкрити ряд питань, пов'язаних із особливостями підготовки фахівців морського та річкового транспорту. Зокрема, це роботи Л.Д. Герганова, В.П. Єфент'єва, А.М. Лещенко, Н.А. Репіна, Н.І. Черненко, В.В. Чернявського та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Фактично означена проблематика у визначеному контексті ще не поставала у наукових розвідках, але сучасна освітня ситуація вимагає визначення означеної проблеми, оскільки вона гостро стоїть у вищих морських навчальних закладах, які готують магістрів у судноводінні. Висококваліфікований спеціаліст-судноводій гарно володіє професіональним знаннями, але щоб їх передати студентам, частіше за все йому не вистачає педагогічних навичок і компетентностей. Цю проблему піднімали й актуалізували і на Форумі Британської ради, який відбувся 04 грудня 2019 р. у м. Київ.

Метою статі є визначення функціональності педагогічної компетентності майбутніх магістрів у судноводінні як фактора формування їх педагогічної майстерності, що забезпечить ефективний і високопрофесійний процес підготовки фахівців морського та річкового транспорту.

Виклад основного матеріалу. Важливим специфічним складовим елементом у структурі педагогічної компетентності майбутнього магістра є наявність його педагогічно спрямованих властивостей – мотивації до процесу професійного самовдосконалення та саморозвитку, самокомунікативних здібностей (емпатії, культури та техніки мови тощо), динамізм, професійної спрямованості тощо. Виходячи з цього актуалізується проблема стимулювання у структурі особистості майбутнього магістра саме цих та інших психологічних властивостей та ознак. З цієї метою до навчальної програми курсу «Педагогіка вищої школи» введена тема «Педагогічна майстерність викладача сучасного вищого навчального закладу», яка дозволяє забезпечити знання магістрантів із питань «Функції викладача вищого навчального закладу», «Вимоги до особистості викладача вищого навчального закладу», «Поняття «педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу».

Майбутні магістри мають усвідомити, що педагогічна професія, на думку Н.В. Кузьміної, – це такий рід діяльності, в якому джерелом існування людини є володіння мистецтвом формування

особистості іншої людини засобами свого фаху [2, с. 9], а педагогічна праця – це особливий вид висококваліфікованої інтелектуальної діяльності, який характеризується насамперед творчістю, високим рівнем ерудиції, гуманності та людяності за одночасної наявності вимогливості, наполегливості, тактовності, часто-густо тягне за собою високий рівень психологічного напруження [3].

Робота науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу, зокрема морського закладу – це свідомо, соціально доцільна інтелектуальна діяльність, спрямована на забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців шляхом організації та реалізації процесу навчання, виховання та розвитку особистості майбутнього моряка. Майбутні випускники вищих морських навчальних закладів мають зорієнтуватися на те, що їхня майбутня робота в навчальному закладі вимагатиме суто педагогічних здібностей і педагогічно доцільних рис характеру, оскільки професія науково-педагогічного працівника має безпосереднє відношення до однієї з найскладніших систем – «людина – людина». Незважаючи на те, що за чинним в Україні Законом «Про вищу освіту» [1] вибір методів і прийомів педагогічної роботи повністю належить самому викладачеві, професійна діяльність науково-педагогічного працівника повинна бути спрямованою під педагогічно доцільним кутом суб'єкт-об'єктних відносин.

Матеріал лекції дозволяє ознайомитися з основними функціями науково-педагогічного працівника ВНЗ, такими як: безпосередня реалізація процесу професійного навчання – як теоретичного, так і практичного; здійснення наукових досліджень у відповідній галузі в межах основного напрямку професійної підготовки ВНЗ; забезпечення виховної роботи зі студентами – у межах як аудиторних, так і позааудиторних занять; постійне підвищення рівня професійної підготовки та професійної майстерності шляхом регулярного (один раз на рік) проходження стажування чи підвищення кваліфікації; знайомство з передовим науково-практичним досвідом провідних фахівців інших вишів нашої країни, а також інших країн; розробка й удосконалення педагогічних технологій з метою підвищення ефективності процесу професійної підготовки у ВНЗ; участь у проведенні професійної орієнтації молоді.

Інша наукова класифікація дозволяє сконцентрувати увагу майбутніх фахівців на базових функціях науково-педагогічного працівника, зокрема:

– проєктивна, що спрямовує викладача ВНЗ на передбачення результатів своєї професійної діяльності, які він планує отримати на основі грамотної організації своїх професійних дій, їх послідовності, визначеної стратегії через ефективність педагогічної стратегії та тактики; відповідно ця функція вимагає наявності у кожного науково-

педагогічного працівника аналітичного мислення, уміння формувати уявні моделі можливих варіантів його професійних дій, а також здібностей – комунікативних, прогностичних, організаційних;

– комунікативна, яка спрямована на встановлення та збереження позитивного психологічного й особистісного зв'язку з майбутніми фахівцями, що є фактором підвищення рівня їх інтелектуальної активності;

– гностична, що передбачає вивчення та врахування таких факторів, як: індивідуальні особливості студентів, їх інтересів, вікових ознак, характеру мотивації професійного навчання; специфіку навчального процесу; педагогічну систему, в якій здійснюється навчально-освітній процес, її переваги та недосконалість; реалізації цієї функції сприяє наявність у науково-педагогічного працівника аналітичного мислення та інших його видів, а також творчих і комунікативних здібностей;

– конструктивна, спрямована на забезпечення грамотної організації навчально-освітнього процесу за рахунок впровадження новітніх педагогічних технологій, окремих продуктивних методів і прийомів навчання, вдале вирішення педагогічних конфліктних ситуацій тощо;

– організаційна, яка дозволяє забезпечувати навчальний процес із урахуванням індивідуальних, вікових та особистісних особливостей студентів, їх інтелектуальних і психологічних особливостей тощо; реалізація цих завдань передбачає наявність у науково-педагогічних працівників таких рис характеру, як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, чуйність, тактовність, а також психологічні ознаки – динамічність, гнучкість, високий рівень соціального сприйняття, емпатії, рефлексії, культури та техніки мови тощо.

Матеріал лекції з курсу «Педагогіка вищої школи» дає можливість сформулювати системне та науково обґрунтоване уявлення майбутніх магістрів про вимоги, що постають до особистості науково-педагогічного працівника та його педагогічної майстерності. Ці вимоги поділяються на групи, вони торкаються рівня його професійної підготовки, особистісних якостей, морально-естетичного рівня розвитку та ідейно-гуманістичної спрямованості. Високий рівень професійної підготовки вимагає: глибокого наукового знання в галузі педагогіки та психології; вільної орієнтації у специфіці як дидактики вищої школи, так і теорії виховання особистості майбутнього морського фахівця; високого рівня володіння методикою навчально-виховної роботи й основними і спеціальними педагогічними технологіями; володіння основами педагогічної та вікової психології. Значна кількість вимог ставиться і перед майбутнім викладачем ВНМЗ, а саме: наявність комунікативних умінь, що зумовлює якість і стабільність суб'єкт-об'єктних відносин у процесі реалізації

навчально-освітнього процесу; наявність організаційних здібностей, сформованих на їх основі умінь, що сприяє досягненню визначеної навчальної мети та висунутих завдань, активізації мотивації курсантів, досягненню результативності процесу професійного навчання тощо. Високий рівень морально-естетичної підготовки майбутніх магістрів передбачає наявність загальнозначимих для людства моральних якостей і людських чеснот, а саме чесності, правдивості, відповідальності, вимогливості, людяності стосовно курсантів і колег у навчальному закладі, скромності, доброзичливості, справедливості. Всі ці та інші моральні якості зумовлюють комфортність психологічних станів курсантів і значно більш високий рівень їх інтелектуальної активності. Особливе значення має також і рівень естетичного виховання майбутнього викладача вищого навчального морського закладу. Це проявляється в наявності звички орієнтувати свою поведінку та всю діяльність на ознаки краси – міру, гармонію, пропорцію, симетрію. Ці ознаки проявляються в різних сферах особистісного та професійного життя викладача, а саме у професійних відносинах, в особистісних, у ставленні до природного світу та соціального середовища. Міра, пропорція, гармонія проявлятимуться в одязі та культурі професійної поведінки, культурі мови, мімічній та пантомімічній виразності, зовнішньому етикеті та ін. Ідейно-гуманістичний рівень передбачає прояв громадянської відповідальності, домінуванням суспільних ідеалів, соціально корисних поглядів і переконань, поваги до соціально значущих принципів соціального життя.

Також у майбутніх магістрів мають сформуватися ґрунтовні знання щодо суті та значення в майбутній науково-педагогічній діяльності педагогічної майстерності як комплексу особливостей особистості науково-педагогічного працівника ВНЗ, що має забезпечити високий рівень самоорганізації всієї професійно-педагогічної діяльності. Класично в педагогіці вищої школи [5] визначається у структурі педагогічної майстерності чотири основні блоки: а) гуманістична спрямованість; б) професійне знання; в) педагогічні здібності; г) педагогічна техніка.

Гуманістична спрямованість науково-педагогічного працівника розкривається в інтересах, цінностях та ідеалах, вона передбачає наявність інтересу до своєї професійної діяльності, соціально та професійно зумовлених цінностей і суспільних ідеалів, а тому спрямовує професійну та соціальну активність викладача. У структурі поняття «гуманістична спрямованість» [4] викладача виділяють його ціннісні орієнтації, що проявляються у спрямованості власної уваги на такі аспекти: на самого себе з погляду сформованої професійної Я-концепції, тобто самопрезантації та ствердження себе як грамотного та вимогливого

фахівця; на засоби педагогічного впливу, які він має постійно змінювати з урахуванням специфіки конкретної навчально-освітньої та виховної ситуації; на курсантів як майбутніх фахівців у конкретній галузі суспільного виробництва; на ціль науково-педагогічної діяльності, яка зобов'язує обирати гуманістичну педагогічну стратегію, нові продуктивні методи та прийоми навчання з урахуванням ситуації та різноманіття факторів, що її супроводжують, тощо.

Професійні знання передбачають наявність у науково-педагогічного працівника широкої ерудиції та професійної компетентності на всіх трьох основних рівнях професіоналізму, а саме: методологічному (що передбачає знання розвитку загальних філософських закономірностей, які зумовлюють мету професійної підготовки та виховання майбутніх морських фахівців), теоретичному (тобто знання основних педагогічних і психологічних законів, основних педагогічних принципів і загальних правил організації навчально-пізнавальної діяльності курсантів), технологічному (що лежить в основі обрання шляхів вирішення практичних завдань професійного навчання та виховання).

Педагогіка вищої школи концентрує увагу на значенні та специфіці структури педагогічної майстерності, в якій значна роль належить педагогічним здібностям. Серед педагогічних здібностей базовими визначають такі, як: комунікативні, перцептивні, емоційна стійкість, динамізм особистості, оптимістичне прогнозування, креативність мислення. Так, комунікативні забезпечують міжособистісний зв'язок із курсантами та іншими членами педагогічного колективу; перцептивні, зокрема емпатія, соціальна перцепція, рефлексія, дозволяють магістру передбачати емоційний стан курсантів, характер їх можливого реагування на вимоги, пропозиції, питання в конкретній ситуації; динамізм як здібність допомагає розглядати певне педагогічне явище в динаміці, русі, у зв'язку з іншими ситуаціями; емоційна стійкість забезпечує позаконфліктне вирішення напруженої ситуації, ситуації певного непорозуміння, сприяє аналітичному розгляду обставин, що її супроводжують, і на цій підставі зробити правильні висновки; креативність, яка сприяє творчому знаходженню варіанту виходу з нестандартної ситуації.

Передбачається, що педагогічні уміння повинні складатися з двох основних блоків: а) уміння керувати особистою поведінкою; б) уміння керувати іншими людьми. Першу групу складають уміння володіти своїми рухами, пластикою тіла та жестів, мімічною виразністю, особистим емоційним станом, технікою та культурою мови. Інша група передбачає наявність умінь дидактичних, організаційних, майстерного володіння технікою контактної особистісної взаємодії. Відповідно панорамність вимог до професійної підготовки

науково-педагогічного працівника націлює майбутнього магістра на процес постійного професійного самоудосконалення. У межах вищого навчального морського закладу цей процес частково забезпечується через участь майбутніх магістрів у практичних заняттях і виконання практичних завдань за темами: «Педагогічна майстерність викладача сучасного вищого навчального закладу», «Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу». Серед таких завдань є сенс звернути увагу на такі:

- підготувати доповідь на тему: «Психологічний портрет науково-педагогічного працівника вищого морського навчального закладу, на якого чекає сучасна система вищої освіти в Україні»;

- підготувати е-презентацію на тему: «Професійна компетентність викладача вищої школи – це...»;

- проаналізувати дії викладачів вищої школи, які, на ваш погляд, були виявом високого рівня їх педагогічної культури;

- надати приклади та проаналізувати професійні дії науково-педагогічного працівника вашого вишу з погляду стабільного прояву ним елементів педагогічного майстерності;

- сформулювати 8–10 правил ставлення керівника педагогічного колективу до органів студентського самоврядування;

- розробити систему шляхів удосконалення педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника вищого навчального морського закладу;

- підготувати е-презентацію на тему: «Професійна компетентність викладача вищої школи визначається як ...»;

- схарактеризувати рівень особистої культури і техніки мови як структурного елементу майбутньої педагогічної майстерності;

- навести 5–6 прикладів порад з народної педагогіки щодо виховання морського фахівця.

Разом зі з'ясуванням майбутніми магістрами суті явища «педагогічна майстерність науково-педагогічного працівника ВНЗ», вони знайомляться з іншими педагогічно значущими категоріями, зокрема: «педагогічна праця», «функції науково-педагогічного працівника», «педагогічна майстерність викладача ВНЗ», «структура педагогічної майстерності», «гуманістична спрямованість», «професійні знання», «педагогічні здібності», «педагогічні уміння», «соціальне сприйняття», «рефлексія», «емпатія», «культура мови», «техніка мови».

Отже, відпрацювання педагогічної компетентності майбутніх магістрів у судоводінні створить усі умови для формування їх педагогічної майстерності та закладе важливе підґрунтя для появи висококваліфікованих науково-педагогічних працівників саме для вищих морських навчальних закладів України.

У подальших дослідженнях є необхідність у вивченні форм і методів підготовки магістрів у суднобудівній та їх розвитку як фахівців саме з позиції досконалого оволодіння навиками педагогічної майстерності, пошуку шляхів оптимізації цього процесу, мета якого – подолати постійний розрив між науково-теоретичними знаннями і досвідом педагогічної діяльності як викладача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38.

Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. Кузьміна Н.В. *Очерки психологии труда учителя*. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1967. 183 с.

3. Маркова А.К. *Психология труда учителя*. Москва : Просвещение, 1994. 192 с.

4. Мишак О.О. *Спрямованість особистості викладача вищої школи в контексті гуманізації освіти*. URL: <file:///C:/Users/home/Downloads/3340-6637-1-SM.pdf>.

5. *Педагогічна майстерність / за ред. Зязюна І.А.* Київ : Вища школа, 2004. 422 с.